

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Leiestraat 14 (Wervik, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2022J66
Oktober 2022

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert NV
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: 2022J66

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2022

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek.....	7
1.1	Administratieve gegevens.....	7
1.2	Onderzoeksopdracht	9
1.2.1	Doelstelling	9
1.2.2	Onderzoeksvragen	9
1.2.3	Juridische context	9
1.2.4	Randvoorwaarden.....	9
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein	10
1.3	Werkwijze en strategie.....	11
1.3.1	Methode.....	11
1.3.2	Fysisch geografische situatie.....	11
1.3.3	Historische context en bekende archeologie vindplaatsen	11
1.3.4	Archeologische indicatoren	12
1.3.5	Verstoringshistoriek	12
1.4	Assessmentrapport	13
1.4.1	Introductie tot het projectgebied	14
1.4.1.1	Ruimtelijke situering	14
1.4.1.2	Geplande werken	15
1.4.2	Fysisch geografische en geologische situatie.....	17
1.4.2.1	Landschappelijke situering	17
1.4.2.2	Tertiaire lithostratigrafie	20
1.4.2.3	Quartaire lithostratigrafie	21
1.4.2.4	Bodemvormingsprocessen.....	22
1.4.3	Historische en archeologische voorkennis	23
1.4.3.1	Overzicht van de gekende archeologische waarden	23
1.4.3.2	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	28
1.4.3.3	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen.....	32
1.4.3.4	Huidige gebruik en verstoringen	36
1.5	Synthese	39
2	Bibliografie	40

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).	8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8	
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).	14
Figuur 4: Bestaande kelders weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).	15
Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).	16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	17
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	18
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	18
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	19
Figuur 10: Hoogteverloop, NW-ZO.	19
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt)...	20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). 21	
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).	22
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km van het projectgebied (Bron: Geopunt).	24
Figuur 15 Detail van de Peutinger-kaart met aanduiding van Wervik (bron: www.euratlas.net).	29
Figuur 16 Begrenzing <i>vicus</i> . (Verbrugghe, A., 2004, p. 26).	29
Figuur 17: Kaart van Sanderus (1641-1644); 1. Sint-Maartenskerk, 2. Burcht van Heerlijkheid Wervik, 3. Burcht Oosthove (http://www.nieuwsbronnen.com/tenbunderen/wervik.htm).	31
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: KBR).	32
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de prent van Wervik in Sanderus' <i>Flandria Illustrata</i> , ca. 1640 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent).	33
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).	33

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).	34
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).	34
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, juli 1916 (Bron: Memory Maps - 10-28SE1-3D-290716).....	35
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	36
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979- 1990 (Bron: Geopunt).	36
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000- 2003 (Bron: Geopunt).	37
Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008- 2011 (Bron: Geopunt).	37
Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).	38

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek. 7

1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Wervik
	Deelgemeente	/
	Postcode	8940
	Adres	Leiestraat 14-16 8940 Wervik
	Toponiem	Leiestraat 14
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 56511$ $Y_{\min} = 163782$ $X_{\max} = 56572$ $Y_{\max} = 163824$
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Wervik, Afdeling 1, Sectie C, nr. 2061 Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Bart Bot (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van de bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Wervik. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 326 m², vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel onmogelijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning. Het plangebied is op heden bebouwd. Deze bebouwing dient eerst verwijderd te worden conform de sloopvoorwaarden opgenomen in het Programma van Maatregelen.

Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Wervik Leiestraat 14-16 werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en de verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen

1.3.3 Historische context en bekende archeologie vindplaatsen

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek. De recente onderzoeken die voortvloeiden uit archeologienota's zijn geraadpleegd via loket.onroerend.erfgoed.be.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische bronnen, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen die zowel via Geopunt als via het Nationaal Geografisch Instituut (Cartesius) ter beschikking worden gesteld. Bijkomende cartografische bronnen zijn waar relevant bekomen via verder archiefonderzoek.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstering van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971, ter beschikking gesteld via Geopunt.

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Introductie tot het projectgebied

1.4.1.1 Ruimtelijke situering

Het plangebied is gelegen in Wervik, in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen. Wervik is gelegen op de grens van de Westhoek en het Kortrijkse, aan de rijksweg Menen-Ieper en ligt aan de linkeroever van de Leie, die de Belgische-Franse grens vormt. Wervik situeert zich nabij de samenvloeiing van de Leie en de Sint-Jansbeek.

Het projectgebied zelf grenst ten noorden aan de Leiestraat en ten zuiden aan de Keizerstraat, die parallel ten noorden van de Leie loopt.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschaalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Geplande werken

1.4.1.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 325 m². Op heden is ca. 225 m² van het terrein bebouwd. Van deze bebouwing is ca. 60 m² onderkelderd. Het huidige gebouwenbestand bestaat uit een gesloten woonhuis aan de Leiestraat en een vrijstaande garage.

Figuur 4: Bestaande kelders weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2.2 Ontworpen toestand

De geplande werken omvatten de sloop van het bestaande gebouwenbestand, gevolgd door een nieuwbouwproject. De bestaande kelder wordt opgevuld. In totaal worden 5 appartementen en een winkelruimte voorzien. De verdiepingen aan de Leiestraat zijn voorzien voor 3 appartement. Een twee slaapkamer appartement op niveau +1 en 2 duplex appartementen op niveau +2 en onder het hellend dak. Aan de Keizerstraat is voorzien om gelijkvloers te parkeren. Al het in en uitrijden zal dan ook op deze gevel gebeuren. De parkeergarage zorgt voor een doorkijk vanaf de Keizerstraat naar het binnen perceel tussen de 2 gebouwen. Op de verdiepingen aan de Keizerstraat zijn 2 appartementen voorzien die zich zoveel mogelijk richten naar de Leie. De niet bebouwde oppervlakte van het perceel is volledig voorzien in waterdoorlatende materialen zoals gras of verhard gras. In de tussenruimte worden ook het afvallokaal en een terras ingericht.

Concreet worden de volgende bodemingrepen voorzien:

- De realisatie van een nieuwbouw over een oppervlakte van ca. 273 m². Deze nieuwbouw wordt gefundeerd door middel van sleuffunderingen tot vorstvrije diepte (ca. 100 cm-mv) en een vloerplaat.
- Centraal wordt nieuwe verharding, terrassen en tuinaanleg voorzien, alsook een zone voor afval. Voor dit binnengebied zal de bodemingreep ca. 50 cm-mv bedragen.
- In functie van de geplande werken worden een nieuwe RW-put (6,5 m²) en een nieuwe septische put (4 m²) aangelegd die zullen aansluiten op nieuwe riolering. Deze putten worden aangelegd tot op een diepte van ca. 2 m-mv. Voor de riolering moet een sleuf uitgegraven worden van ca. 50 cm breed en 80 cm diep.

Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.2 Fysisch geografische en geologische situatie

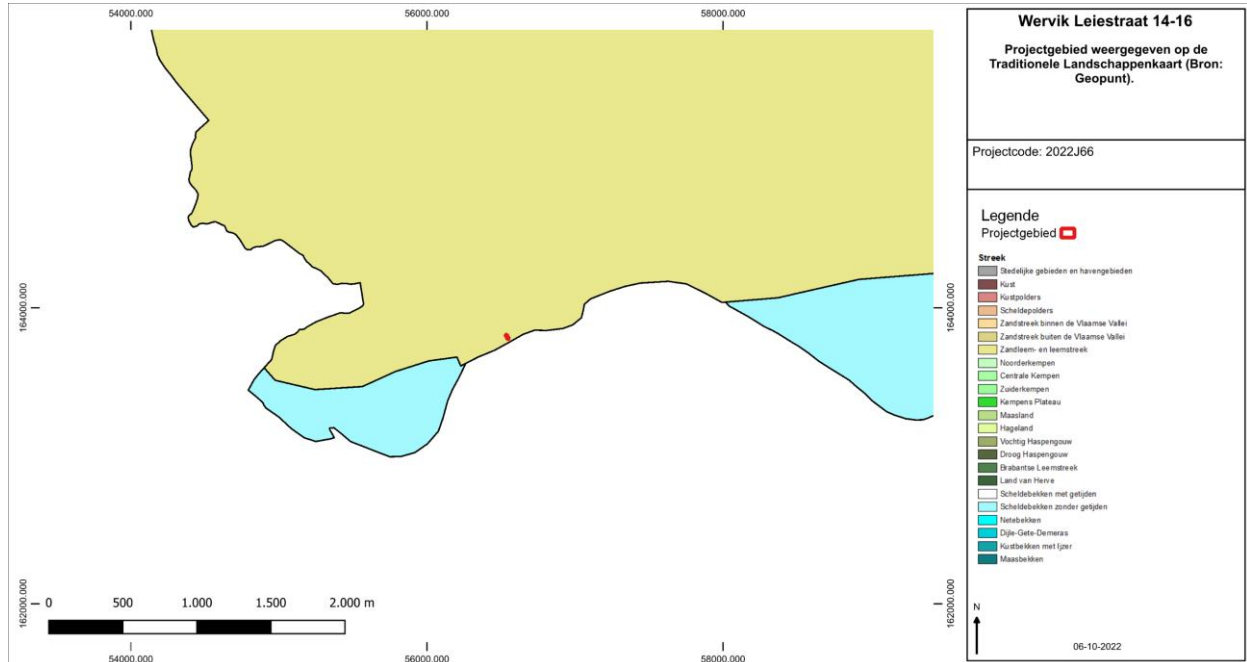
1.4.2.1 Landschappelijke situering

Het plangebied is gelegen in de zandleem- en leemstreek.

Het plangebied is gelegen op de noordelijke rand van de Holocene vallei van de Leie, binnen de brede paleovallei van de Leie. De vlakte van de Leie wordt van haar huidige alluviale vlakte gescheiden door een steilrand die duidelijk zichtbaar is in het landschap. Het plangebied is gelegen op deze steilrand. De vlakte van de Leie maakt deel uit van de Vlaamse Vallei die morfologisch gekenmerkt wordt door een relatief vlak reliëf. Tijdens de beginfase van het Peniglaciaal heeft de Leie een grote laterale uitbreiding gekend waardoor de volledige breedte van de vallei werd ingenomen. Aan dit sedimentatiepatroon komt een eind in het Tardiglaciaal dat wordt gekenmerkt door een beduidende klimaatsverbetering, op enkele koude fases na. Belangrijk is een hervatting van fluviaatiele activiteit met in een eerste fase een uitschuring van de huidige valleien. De rivieren evolueren van een vlechtend naar een meanderend patroon waarbij de Leie een *underfit river* wordt die in een bovenmaatse vallei vloeit. Ca. 600 meter ten oosten van het plangebied loopt de beekvallei van de Sint-Jansbeek uit in de Leie.

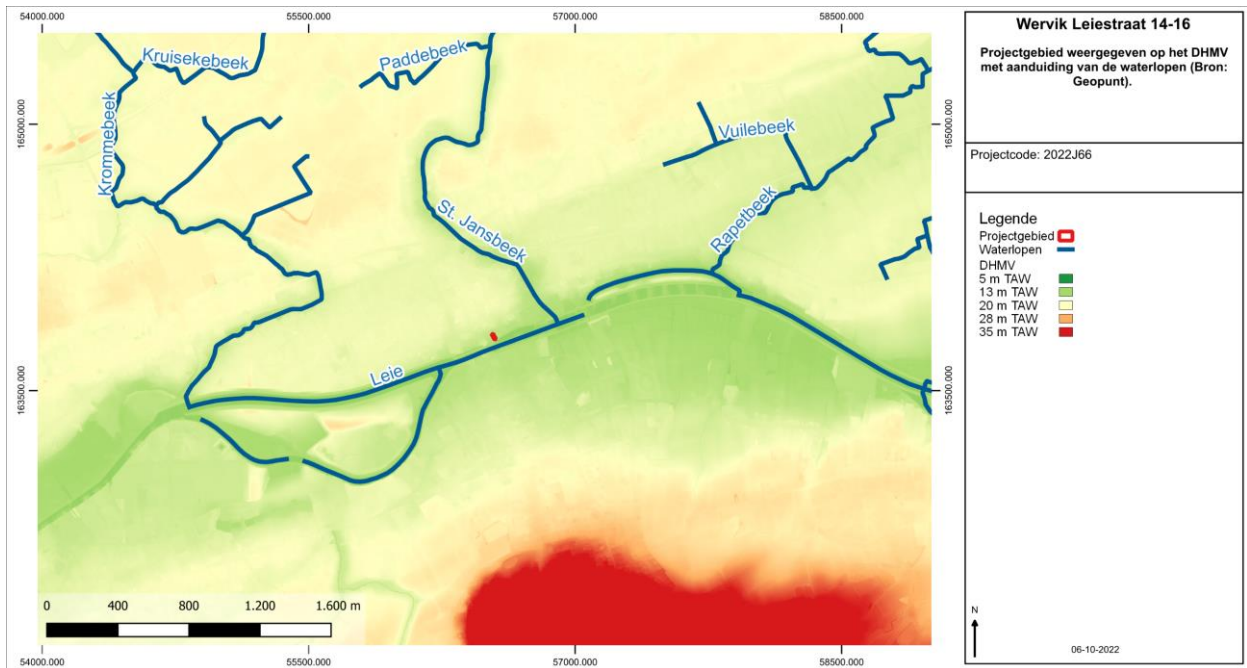
Het terrein situeert zich op een hoogteligging van ca. 14.4 – 14.8 m TAW en heeft een dalend verloop in zuidoostelijke richting. Er zijn geen duidelijke indicaties voor maaiveldwijzigingen in het verleden.

Het landschappelijk kader - aan de rand het alluvium van de Leie - moet een zekere aantrekkingskracht uitgeoefend hebben op jager-verzamelaars in de regio.

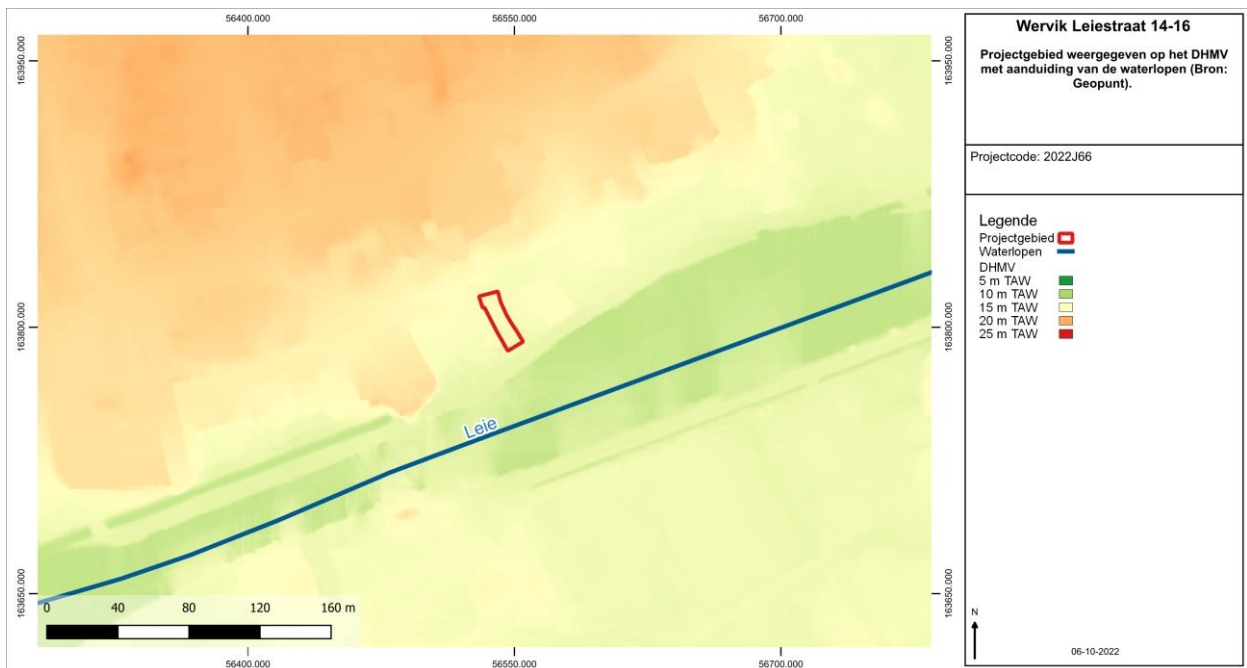

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

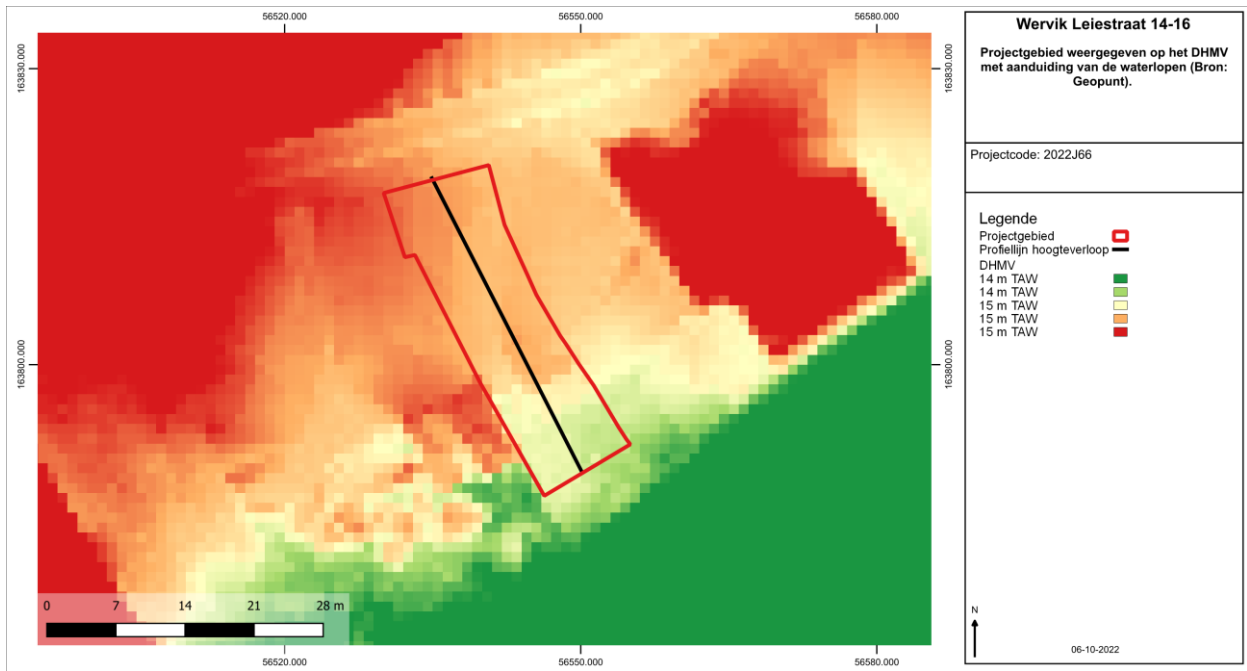

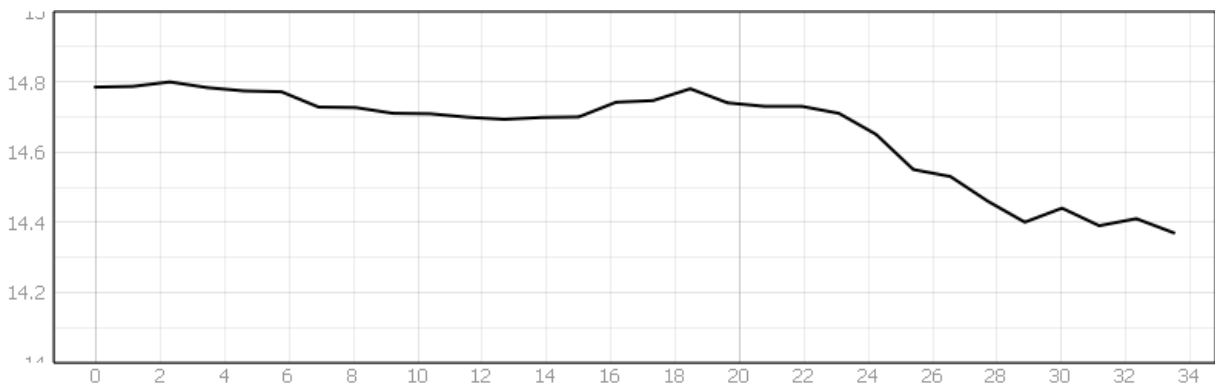
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

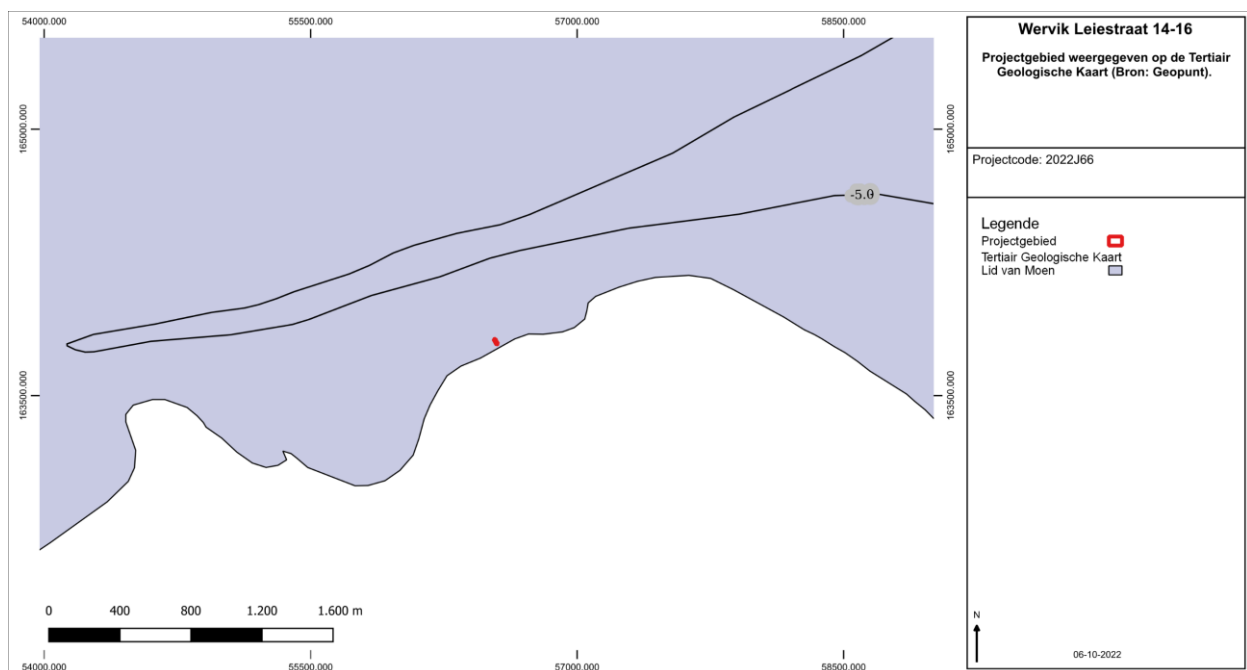
Figuur 10: Hoogtereverloop, NW-ZO.

1.4.2.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Moen (Formatie van Kortrijk)**. Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

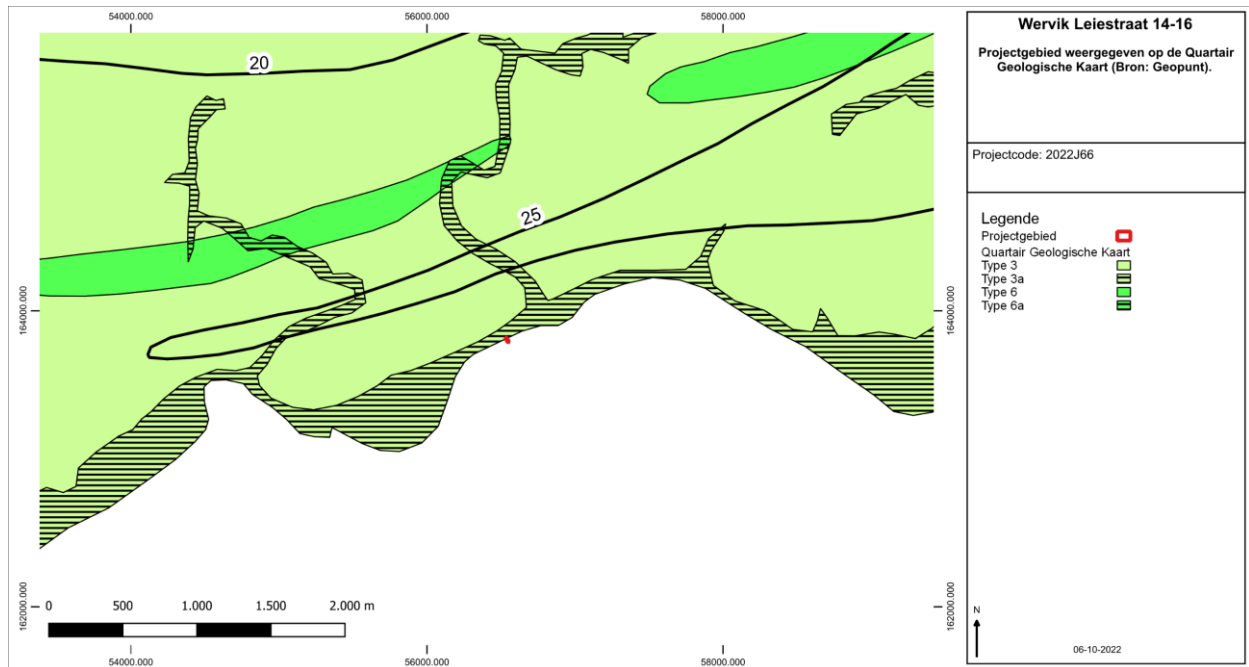
Het Lid van Moen is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 3**. Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

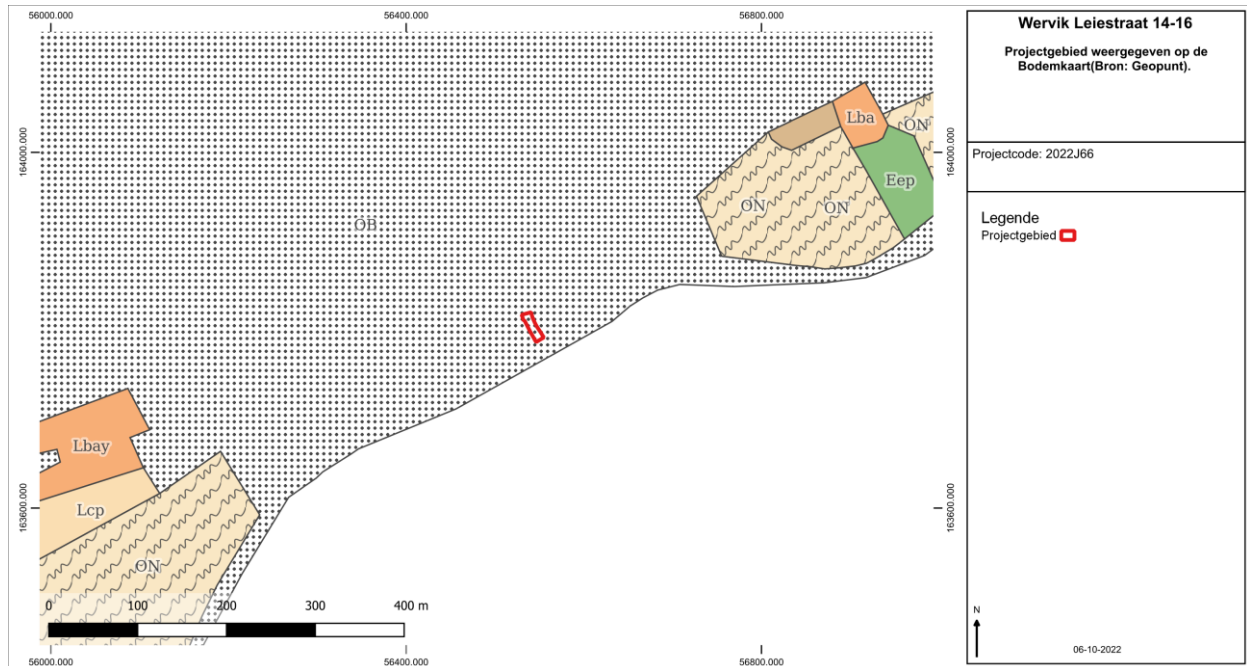
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.4 Bodemvormingsprocessen

De bodmkaart geeft geen info weer met betrekking tot het plangebied.

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.3 Historische en archeologische voorkennis

1.4.3.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

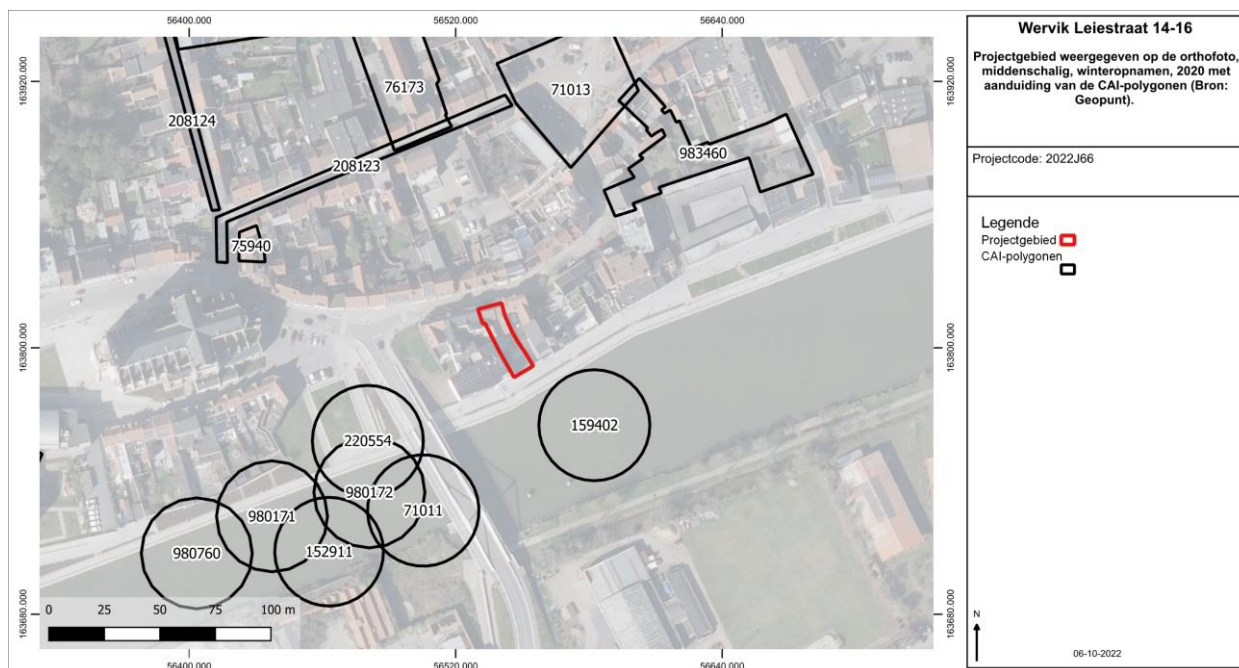
Synthese

Binnen de stadskern van Wervik is veelvuldig archeologisch onderzoek verricht. De aangetroffen sporen wijzen reeds op menselijke aanwezigheid in de steentijd. Omwille van de talrijke Romeinse vondsten wordt verondersteld dat Wervik een Romeinse vicus was. Vermoedelijk ontwikkelde deze nederzetting zich in de vroeg-Romeinse periode aan de belangrijke handelsweg Boulogne-Bavay. Algemeen wordt aangenomen dat de vicus begrensd wordt door de Leie en door de St.-Jansbeek en de Hoge Plankebeek, twee zijbeken van de Leie. De kern van de vicus spreidt zich uit over het huidige stadscentrum, nl. de Nieuwstraat, de Ooievaarstraat, de Groenstraat, de Donkerstraat, de Duivenstraat en de Steenakker. In de omgeving van het projectgebied zijn dan ook tal van Romeinse vindplaatsen gekend. Binnen de vicus zijn zowel sporen van artisanale activiteiten als pottenbakken (CAI ID 208122) ijzerwinning, bronsbewerking (CAI ID 76173) en leemwinning (2018120) als sporen van bewoning geattesteerd. Op de opgraving Wervik Pionier zijn een ruim aantal brandrestengraven (met bijhorende vondsten) een weg en een grote L-vormige gracht gelokaliseerd. De L-vormige gracht werd geïnterpreteerd als mogelijk drainagesysteem of vroeg-Romeins marskamp. Binnen de stadskern zijn tevens tal van sporen van wonen en werken binnen de middeleeuwse stad gekend, in verschillende straatniveaus.

Ten oosten werd recentelijk een opgraving uitgevoerd ter hoogte van een plangebied gelegen tussen de Leiestraat, Speiestraat en Keizerstraat. Ter hoogte van de werkput het dichtst gelegen bij de Leie werd de moederbodem aangetroffen op een diepte van +13,3/+13,5m TAW. In deze zone werden twee cirkelvormige verbrande structuren uit de 1ste – 2de eeuw na Christus blootgelegd. Nog meer richting de Leie werden de gronden natter en werd een ophogings-opvullingspakket vastgesteld. Aan de Leiestraat werden resten (o.a. funderingen en vloerniveaus) van postmiddeleeuwse (16de – 18de eeuwse) bewoning gevonden.

Overzicht CAI-polygonen

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 2 km van het projectgebied (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

71013	<p>Opgraving (1989); NK: 250 m</p> <p>Steentijd: lithisch materiaal.</p> <p>Romeinse tijd: Een beeld van Mars/Priapus zou volgens Sanderus gestaan hebben op een openbare plaats - Romeinse roze mortel.</p> <p>Midden-Romeinse tijd: 3-tal diepe kelderkuilen met rechthoekig grondplan, steile wanden en vlak bovenverloop, georiënteerd volgens de Romeinse centuriatio. De vulling van de kuilen varieert sterk. In 1 kuil zat voornamelijk bouwpuin zoals dakpanfragmenten, Doornikse steen en schalie. Het weinige schervenmateriaal stamt uit de 2de helft van de 2de eeuw. Eén van de kelderkuilen was toegankelijk via een trap (de houtbouw erboven werd door brand vernield), op de bodem: balans van gegoten brons, verzilverde zeef en smeedtang</p> <p>Vroege middeleeuwen: een weinig Merovingische en Karolingsche ceramiek werden aangetroffen in verstoorde contexten</p> <p>Volle middeleeuwen: Resten van de kerk gevonden (na afbraak kerk werd niveau ruim een halve meter verlaagd); kruiskerk met 1 beuk (de naam van de kerk leeft verder in het Sint-Maartensplein) - Alle graven waren oost-west georiënteerd. Slechts 1 graf werd door de kerkfundering gesneden. Misschien had de kerk een houten voorganger?</p> <p>Bron: De Cock S., 1992. Spiere (gem. Spiere-Helkijn. Noodopgraving bij de normalisatie van de Grote Spierebeek, in: Termote, J. (red.), De Opgravingsactiviteiten van de vereniging voor oudheidkundig bodemonderzoek</p>
-------	---

	in West-Vlaanderen over de werkjaren 1990, 1991, en 1992, in Westvlaamse Archaeologica 8/3, 74.
76173	<p>Opgraving (1990); NK: 15 m</p> <p>Romeinse tijd: luxe-aardewerk, aardewerk voor dagelijks gebruik. Midden-Romeinse tijd: kuilen en paalgaten, georiënteerd volgens de insulae-indeling van de vicus; terra sigillata, gebronsd aardewerk, indirecte sporen van artisanale activiteiten als ijzerwinning en bronsbewerking.</p> <p>Bron: De Cock S., 1992. Spiere (gem. Spiere-Helkijn. Noodopgraving bij de normalisatie van de Grote Spierebeek, in: Termote, J. (red.), De Opgravingsactiviteiten van de vereniging voor oudheidkundig bodemonderzoek in West-Vlaanderen over de werkjaren 1990, 1991, en 1992, in Westvlaamse Archaeologica 8/3, 74.</p>
208123	<p>Opgraving (2011); NK: 15 m</p> <p>Romeinse tijd: kuilen mogelijk te maken met artisanale activiteiten.</p> <p>Middeleeuwen: leren schoenzolen, lakenloodje, kiezelpakketten te relateren aan verschillende straatniveaus.</p> <p>Bron: Boncquet T., De Gryse J., 2014. Archeologisch onderzoek Centrumstraten (Wervik), Ruben Willaert rapport 66, Sijsele.</p>
208124	<p>Opgraving (2011); NK: 15 m</p> <p>Vroeg-Romeinse tijd: paalkuilen.</p> <p>Midden-Romeinse tijd: kuilen mogelijk te relateren aan artisanale activiteiten.</p> <p>Laat-Romeinse tijd: kiezelpakketten die de Romeinse sporen afdekken. Lijken hergebruikt te zijn als straatniveau in de middeleeuwen.</p> <p>Bron: Boncquet T., De Gryse J., 2014. Archeologisch onderzoek Centrumstraten (Wervik), Ruben Willaert rapport 66, Sijsele.</p>
983460	<p>Mechanische prospectie (2022)</p> <p>De aanwezige archeologische sporen bleken zich uiteindelijk onmiddellijk onder de recente verstoorde puinpakketten te bevinden. Eenmaal deze zijn afgegraven werd op de meeste plaatsen een eerste laag, doorgaans met enkele sporen, duidelijk zichtbaar. Vele van de ondiepere gelegen lagen en sporen blijken op basis van het aangetroffen aardewerk voornamelijk te dateren in de late middeleeuwen tot vroegmoderne periode. Naast klassieke bodemsporen zijn op de ondiepere niveaus ook geregeld sporen en structuren aangetroffen die te linken zijn aan de vroegmoderne en moderne bewoningsfasen van het terrein. In de zones waar het niveau op de top van de moederbodem werd aangelegd, een niveau die doorgaans door meerdere recentere lagen is afgedekt, zijn doorgaans relatief goed bewaarde oudere sporen te herkennen. Op basis van het gevonden aardewerk en bouw materiaal konden vele van die sporen gedateerd worden in de Romeinse of middeleeuwse periode. Opvallend is daarbij dat in sommige zones</p>

	<p>ook een duidelijk Romeinse cultuurlaag op de top van de moederbodem aanwezig is. Er werd tot slot een kling uit de steentijd gerecupereerd.</p> <p>Bron: Lannoy, B. e.a. 2022: Sint-Maartensplein (Wervik, West-Vlaanderen), Archeologienota Vooronderzoek met ingreep in de bodem. Deel 1: Resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem, Sint-Michiels-Brugge.</p>
--	--

II. Archeologische indicatoren

Toevalsvondst

75940	<p>Toevalsvondst (1958); NK: 150 m</p> <p>Romeinse tijd: aardewerk.</p>
-------	---

Metaaldetectie

71011	<p>Metaaldetectie (2010/2011/2012/2014); NK: 150 m</p> <p>Romeinse tijd: munten, aardewerk, sleutel.</p> <p>Middeleeuwen: ronde gesp, sleutel, gesp van een schoen.</p> <p>Vroege middeleeuwen: kortsax, long-sax.</p> <p>Late middeleeuwen: aardewerk, dolk met gouden merkteken, dolk met verzilverd meesterteken, ruiterspoor, buideldrager, ridderspoor, zwaard, hoefijzers, sleutels, mondharpjes, gespjes, ridderspoor, linkshandige dolk.</p> <p>16de eeuw: munten, wapenelementen, mesjes met heftversiering, gesp, sleutels.</p> <p>17de eeuw: gesp, pareerstang, gedecoreerd mesheft, riemhaak.</p> <p>18de eeuw: schoengespjes.</p> <p>19de eeuw: Gomblain uit 1857, gesmede bootshaak.</p> <p>20ste eeuw: Enfield uit WO II, bajonet WO I, handpistool WO I.</p> <p>Onbepaald: schartjes, gespjes, sleutels, kanonskogel, lepel/kluutschopje.</p>
152911	<p>Metaaldetectie (2011); NK: 150 meter</p> <p>Nieuwe tijd: speerpunt, 26 cm lang en 2,5 cm dik</p> <p>Nieuwe tijd: sleutel (16de eeuw) - mondharp (mogelijk uit 18de eeuw)</p>
159402	<p>Metaaldetectie (2012); NK: 15 m</p> <p>Merovingische periode: zwaard</p>
220554	<p>Metaaldetectie; NK: 15 m</p>

	Late middeleeuwen: sleutel, afkomstig uit stortgrond met zwarte kogelpotscherven.
980171	Metaaldetectie Middeleeuwen: fragment van een maliënkolder
980172	Metaaldetectie Vroege middeleeuwen: zwaard
980760	Metaaldetectie Middeleeuwen: smeedijzeren roskam

1.4.3.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Pre-Romeins en Romeins Wervik

De oudste resten betreffende menselijk aanwezigheid in Wervik stammen uit de neolitische periode. Ook resten uit de ijzertijd werden her en der aangetroffen.

Er is pas sprake van een nederzetting tijdens de Romeinse periode, een zogenaamde *vicus*¹. Hoe deze nederzetting tot stand kwam, wat precies de indeling ervan was zijn maar enkele vragen die tot op heden nog op een antwoord wachten. De thesis van Arne Verbrugghe² geldt nog steeds als basiswerk waarin de onderzoeksvragen omtrent het ontstaan en evolutie van de *vicus* aan bod komen. Hoe dan ook ontstaat de Romeinse nederzetting vermoedelijk in de vroeg-Romeinse periode aan een belangrijke handelsweg, namelijk de weg Boulogne-Bavay. Het is niet uitgesloten dat deze nederzetting in oorsprong een eerder militair karakter had. In het huidige stratenpatroon durven sommigen terecht aanduidingen voor een militair kamp te herkennen.³

Wervik wordt vermeld als *Viroviacum* op de Peutingerkaart (*Tabula Peutingeriana*) uit de 13de eeuw en het *Itinerarium Antonini*⁴ uit de 3de eeuw. Toch werd *Viroviacum* pas kort na WOII geassocieerd met Wervik. De *vicus* kende een bloeiperiode in de 1ste en 2de eeuw n. Chr. dankzij een bloeiende handel langs de weg Bavay-Boulogne. Ondanks het beperkte onderzoek dat tot op heden verricht werd, wordt algemeen aangenomen dat de *vicus* begrensd wordt door de Leie en door de St.-Jansbeek en de Hoge Plankebeek, twee zijbeken van de Leie. De kern van de *vicus* spreidt zich uit over het huidige stadscentrum, nl. de Nieuwstraat, de Ooievaarstraat, de Groenstraat, de Donkerstraat, de Duivenstraat en de Steenakker.⁵ A. Verbrugge berekende, op basis van enkele hypothetische gegevens, dat de oppervlakte van de Romeinse nederzetting minimum 16 ha bedroeg. Deze oppervlakte zou overeenstemmen met de oppervlakte van de grootste rurale centra, zoals Jülich (10ha), Elst (15ha), Liberchies (20ha) en Dalheim (25ha).⁶ Het projectgebied zelf situeert zich tussen de kern van de *Vicus* en de Leie. Er is dus een verhoogde verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Romeinse periode.

¹ Een *vicus* wordt door de antieke auteurs omschreven als een landelijke nederzetting die door jaarlijks verkozen magistraten werd bestuurd. Eer werd recht gesproken en vonden markten plaats. De nederzetting kwam tot aanzien door het drukke reizigersverkeer en de daarmee gepaarde bouw van herbergen, hotels, Heel vaak ontstonden vici langs belangrijke (handels)wegen. (Nouwen, 2006, p. 78.)

² Verbrugghe, A. 2004: *Viroviacum. Verwerking, studie en interpretatie van het materiaal uit een aantal Romeinse kelderkuilen uit de opgravingen op het St-Maartensplein in Wervik (1989-1991) (West-Vlaanderen)*, onuitgegeven verhandeling Universiteit Gent .

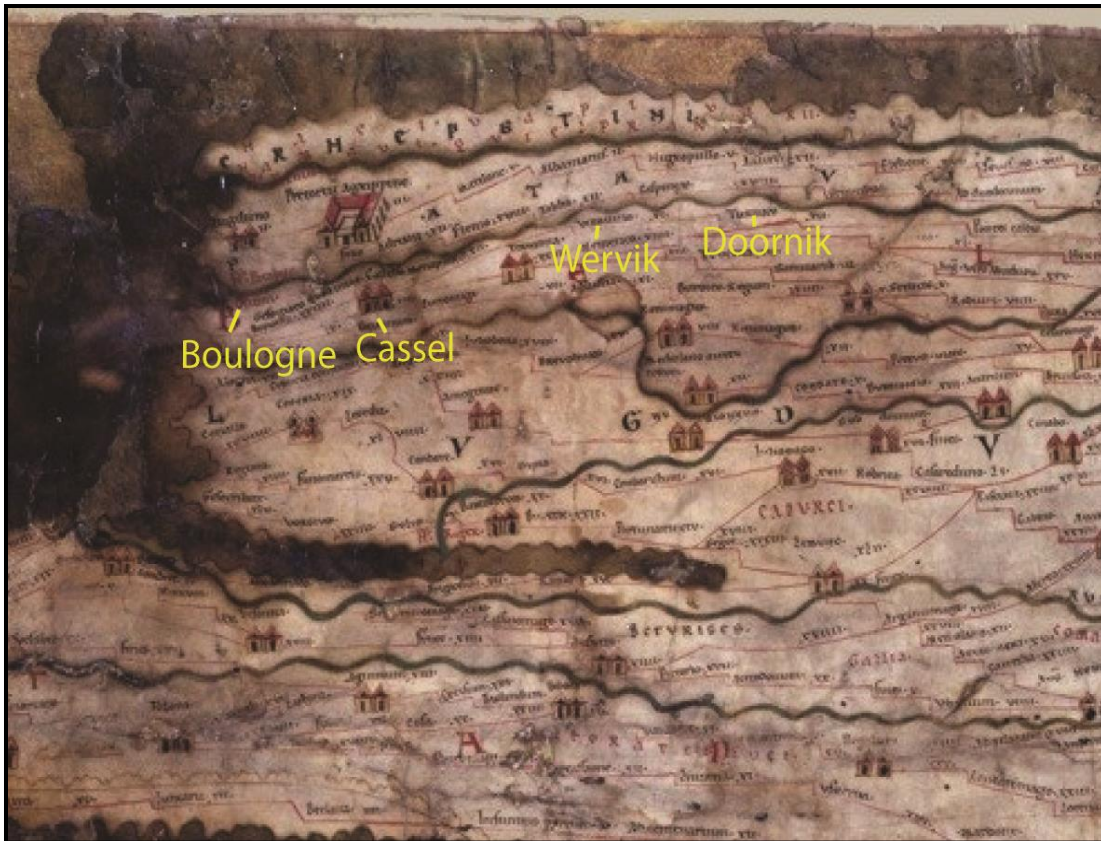
³ Bonquet, T. & De Gryse, J., 2014, p.13.

⁴ De Peutingerkaart is een wegenkaart uit de 13de eeuw, die een antieke kaart uit het begin van de 3de eeuw kopieert. Mogelijk gaat deze kaart terug op een kaart uit de 1ste eeuw. Behalve Wervik wordt op de wegenkaart enkel nog Tongeren aangeduid, wat wijst op het grote belang van Wervik. Het reisboek van Antoninus is een oplijsting en afstandenlijst van wegen, steden en haltestations, daterend uit de 3de eeuw.

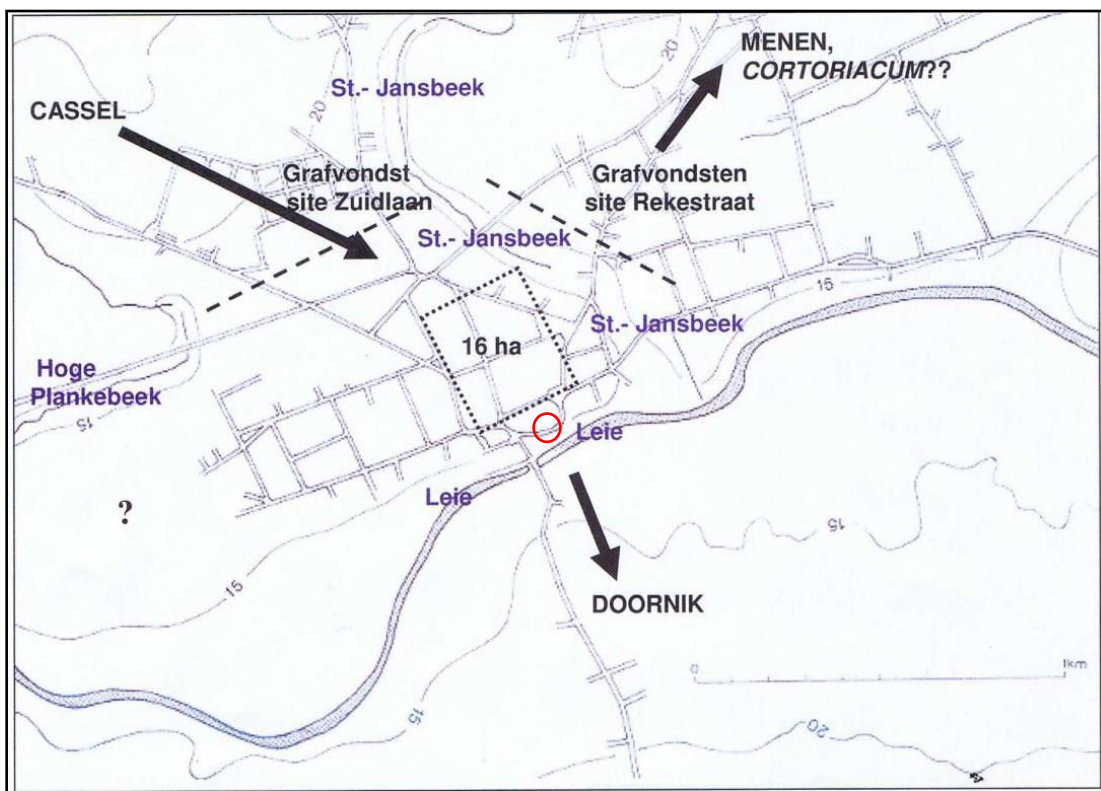
⁵ Bonquet, T. & De Gryse, J., 2014, p.13.

⁶ Bonquet, T. & De Gryse, J., 2014, p.14.

Figuur 15 Detail van de Peutinger-kaart met aanduiding van Wervik (bron: www.euratlas.net).

Figuur 16 Begrenzing vicus. (Verbrugge, A., 2004, p. 26).

Middeleeuwen - heden

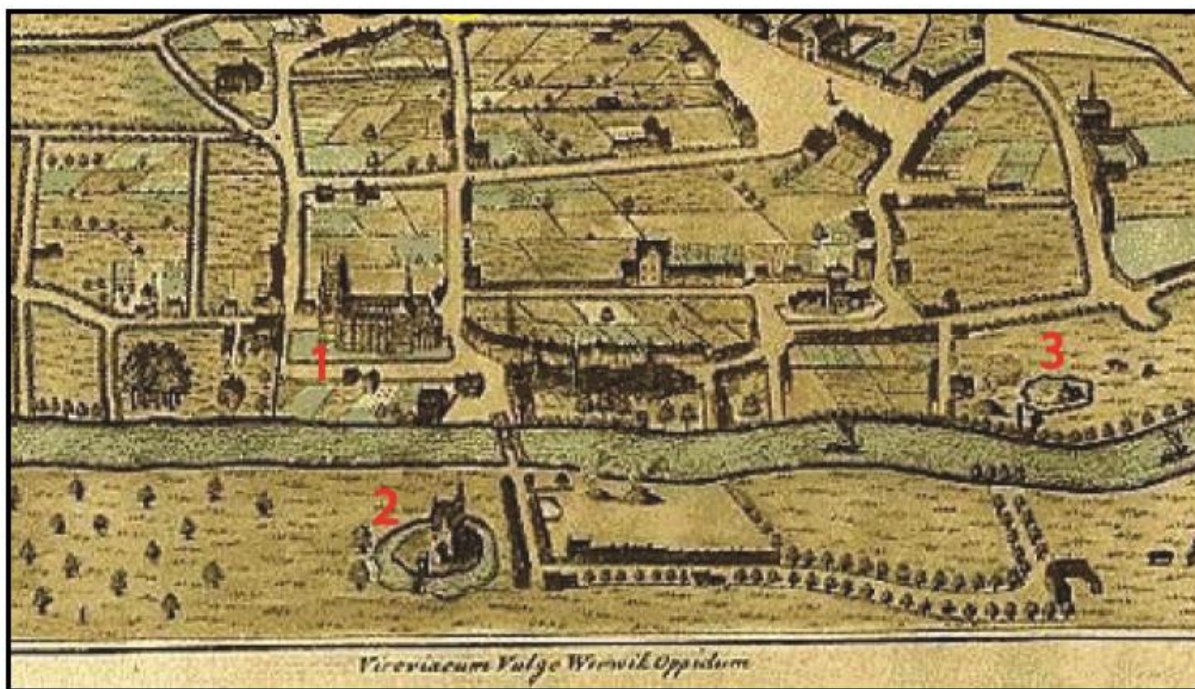
De Sint-Maartenskerk, die mogelijk teruggaat tot de 10de eeuw, ontstond waarschijnlijk als kapel van de heerlijkheid Oosthove. De burcht van deze heerlijkheid situeerde zich op de noordelijke Leieoever, ter hoogte van de huidige Speiestraat. Vanaf de eerste helft van de 12de eeuw geraakte de burcht Oosthove echter in verval, ten voordele van de omwalde burcht van de heerlijkheid Wervik (huidige Wervicq-Sud) die zich aan de overzijde van de Leie bevond. Deze verschuiving zou te verklaren zijn door de wraak van de graaf van Vlaanderen voor de betrokkenheid van de heren van Oosthove bij de moord op Karel de Goede (1127). Een andere reden is eerder van economische aard, nl. de toenemende handelsactiviteit nabij de Leieovergang.

Dankzij de opkomst van de Wervikse draperie, eind 12de eeuw, beleefde Wervik vooral in de 14de eeuw een grote bloeiperiode. In de 16de eeuw viel de groei volledig stil, o.a. t.g.v. stadsbranden, godsdienstoorlogen en pestepidemieën. De teloorgang van de stad komt duidelijk tot uiting, wanneer de stadsafbeelding Deventer (ca. 1560) en Sanderus (1641) met mekaar geconfronteerd worden.

In 1713 wordt Wervicq-Sud definitief bij Frankrijk ingelijfd, de Leie wordt de staatsgrens. In Wervik kent de tabaksindustrie een bloei tussen 1710-1750. Tabaksteelt, -verwerking, -handel en -smokkel worden sedert dan verbonden met Wervik. Andere nijverheden die vooral in de 19de eeuw werden bedreven, hadden te maken met de verwerking van vlas, olieslagerijen en pottenbakkerijen. Tijdens de Franse bezetting in 1794-1814 wordt de stad zwaar geplunderd en beschadigd.

In WO I wordt Wervik bezet door de Duitse troepen die er hun hoofdkwartieren, veldhospitalen en opslagplaatsen oprichtten. De stad wordt in 1917 zwaar beschadigd tijdens de strijd om Ieper. Noodwoningen worden na Wapenstilstand opgericht en de stad wordt heropgebouwd volgens vooroorlogs stratenpatroon en inplanting. In WOII is er beperkte materiële schade tijdens het bombardement van 1940 en de strijd om de grensbrug in 1944.

Figuur 17: Kaart van Sanderus (1641-1644); 1. Sint-Maartenskerk, 2. Burcht van Heerlijkheid Wervik, 3. Burcht Oosthove (<http://www.nieuwsbronnen.com/tenbunderen/wervik.htm>).

1.4.3.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Het plangebied is op meerdere historische kaarten weergegeven. Hieronder worden zowel de Deventerkaart (1560), de Sanderuskaart (1640), Ferrariskaart (1777), de Atlas der Buurtwegen (1840), de Poppkaart (1842-1879) en een loopgravenkaart besproken.

Jacob van Deventer tekende in de tweede helft van de 16de eeuw plattegronden van steden uit de Lage Landen, in opdracht van Filips II. Op de Deventerkaart uit 1560 is het stedelijk weefsel duidelijk op te merken. In de zone tussen de Leiestraat en de Leie is bebouwing aanwezig. De Keizerstraat lijkt nog niet aangelegd te zijn. Op de Sanderuskaart is het bebouwde areaal van de stad duidelijk afgenomen.

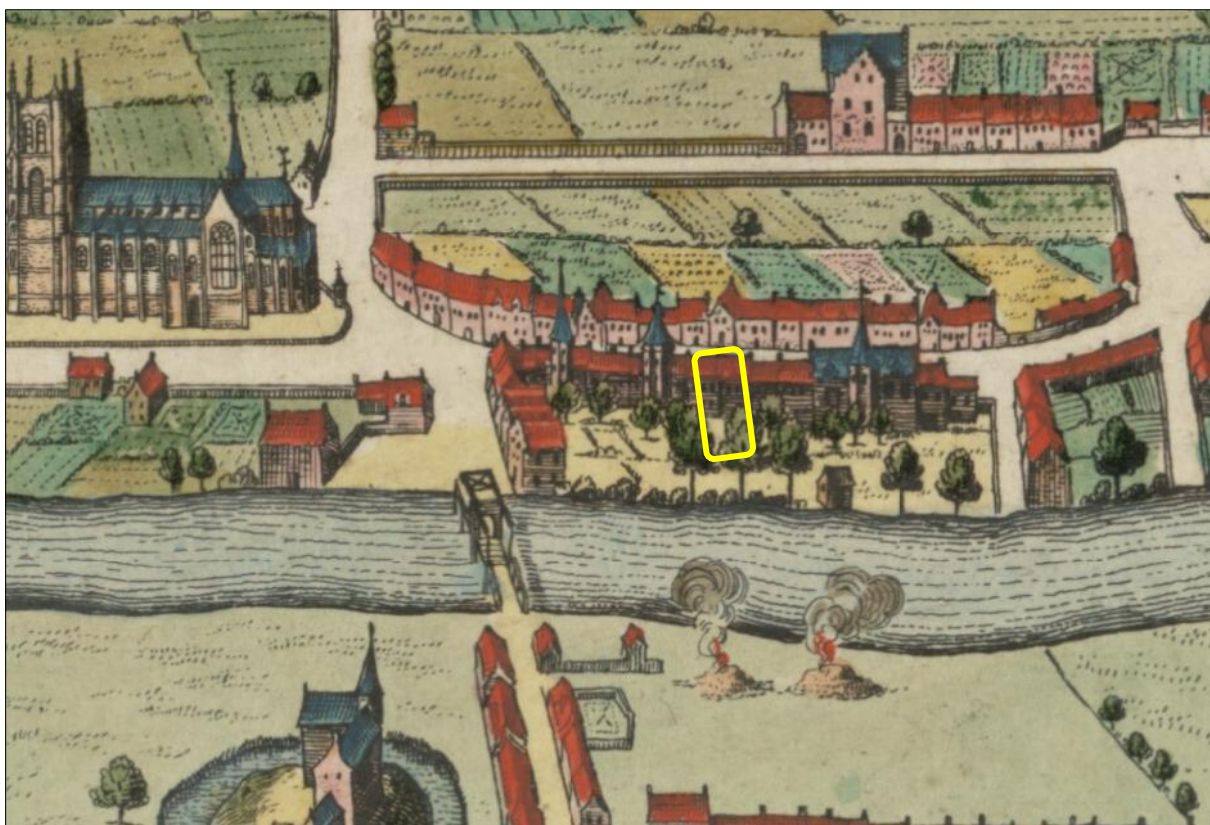
Op het plan uit Sanderus' *Flandria Illustrata* uit 1640 is er binnen de projectgrenzen nog steeds bebouwing weergegeven. Het betreft een meerlagig gebouw aan de straatzijde van de Leiestraat. Het overige terreindeel is in gebruik als tuinzone. Mogelijk valt het projectgebied deels samen met een torengedouw. De functie van dit gebouw is niet gekend. Mogelijk betreft het een kapel of een gebouw van een gilde. De Keizerstraat is nog niet waar te nemen. Aan de overzijde van de Leie zijn 2 veldovens opgetekend.

Ook op de Ferrariskaart is bebouwing en tuinzone weergegeven binnen de projectgrenzen. Iets verder ten oosten is een weg tot ontwikkeling gekomen die de verbinding vormt tussen de Leiestraat en de Leie. De hoedanigheid van de bebouwing binnen de projectcontour wordt niet gespecificeerd.

De 19^e-eeuwse kaarten geven een L-vormig gebouw weer aan de straatzijde. Ten zuiden van het projectgebied, grenzend aan de Leie, is tevens een gebouw weergegeven. Een quasi gelijk beeld is te zien op een loopgravenkaart uit 1916.

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: KBR).

Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de prent van Wervik in Sanderus' Flandria Illustrata, ca. 1640 (Bron: Universiteitsbibliotheek Gent).

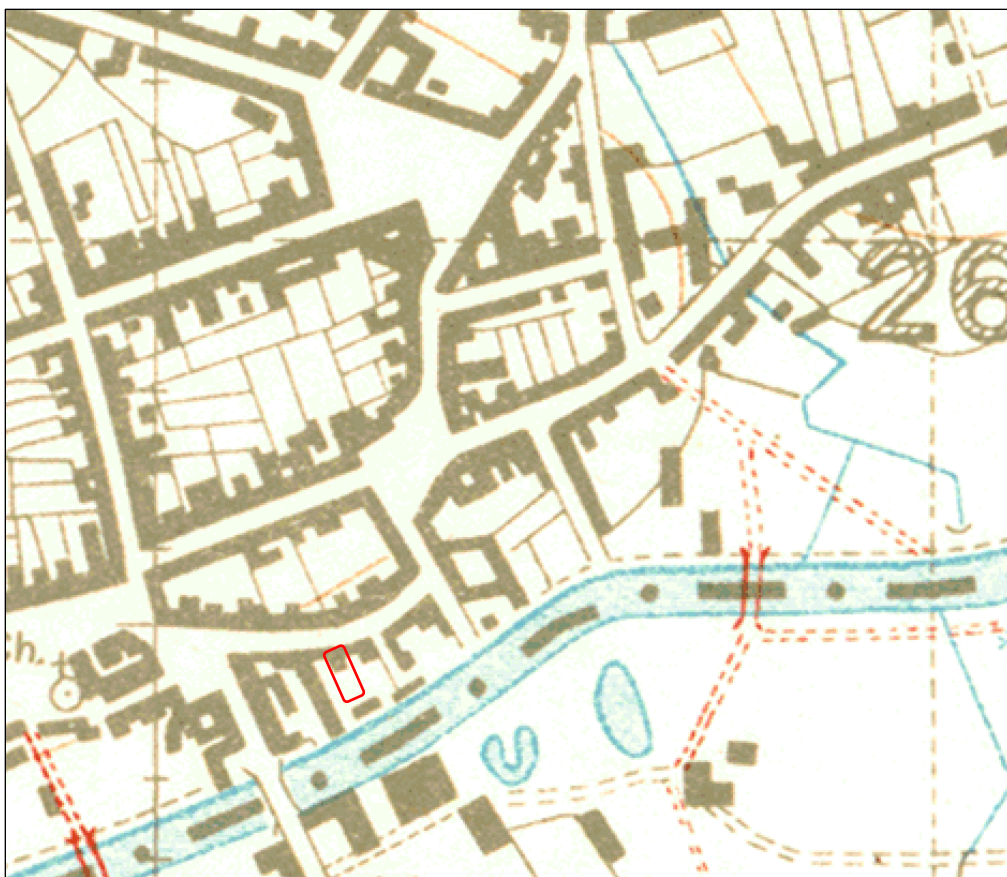
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, juli 1916 (Bron: Memory Maps - 10-28SE1-3D-290716).

1.4.3.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia.

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 27: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de realisatie van een nieuwproject tussen de Leiestraat en de Keizerstraat in Wervik. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 325 m², op heden is daarvan 225 m² bebouwd. De geplande werken omvatten de sloop van het bestaande gebouwenbestand gevolgd door een nieuw van 5 appartementen en een winkelruimte. Aan de Keizerstraat wordt op het gelijkvloers een overdekte parkeergelegenheid voorzien.

Landschappelijk situeert het plangebied zich op het Weichseliaan terras van de Leie, op de noordelijke rand van de Holocene vallei. Het terrein helt af richting de Leie. Deze geomorfologische condities, op hoger gelegen terrein aan de rand het alluvium van de Leie moet een zekere aantrekkingskracht uitgeoefend hebben op jager-verzamelaars in de regio. De bodemkaart geeft geen info weer met betrekking tot het projectgebied.

Deze hoge archeologische verwachting wordt bevestigd door het reeds uitgevoerde onderzoek in de stadskern van Wervik. De regio rond Wervik staat gekend voor een grote rijkdom aan Romeinse vindplaatsen. Vermoedelijk kan de oorsprong van de stad ook gezocht worden in een Romeinse nederzetting. Bij onderzoek binnen de historische kern van Wervik worden regelmatig vondsten gerecupereerd die in deze richting wijzen. Daarnaast zijn bij verschillende onderzoeken lithische artefacten gerecupereerd die wijzen op menselijke aanwezigheid langs de Leie tijdens het mesolithicum en neolithicum. Binnen de stadskern zijn tevens tal van sporen van wonen en werken binnen de middeleeuwse stad gekend, in verschillende straatniveaus. Op basis van de gekende vindplaatsen en indicatoren kan gesteld worden dat de omgeving van het onderzoeksgebied quasi onafgebroken werd bezocht en bewerkt door mensen sinds de steentijden.

Gelet op de ligging van het plangebied in het centrum van de middeleeuwse stadskern is er een zeer hoge verwachting naar bewoningssporen vanaf de volle middeleeuwen. Reeds op het plan van Jacob van Deventer (ca. 1560) is bebouwing weergegeven binnen de projectgrenzen. De Leiestraat is reeds op de oudste kaarten weergegeven. De Keizerstraat kwam pas tijdens de 20^e eeuw tot ontwikkeling.

Gezien de ligging van het plangebied in het centrum van de stad is de archeologische verwachting hoog. Concreet is er verwachting naar Romeinse tot laatmiddeleeuwse, nieuwe en nieuwste tijden structuren zoals (paal)kuilen, grachten/greppels, (bakstenen) funderingen, vloerniveaus, ophogingspakketten, alsook achtererfstructuren zoals waterputten, beerputten. Ook resten van ambachtelijke activiteiten kunnen binnen het plangebied voorkomen. Oudere sporen uit de metaaltijden zijn evenmin uit te sluiten. Verder onderzoek is nodig om de impact van de geplande werken op het bodemarchief in te schatten.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2022

AGIV

BONCQUET T., DE GRUYSE J., 2014. Archeologisch onderzoek Centrumstraten (Wervik), *Ruben Willaert rapport 66*, Sijsele.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

NOUWEN R., 2006. *De Romeinen in België*, (31 v.C. - 476 n.C.), Leuven.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Verbrugghe, A. 2004: *Viroviacum. Verwerking, studie en interpretatie van het materiaal uit een aantal Romeinse kelderkuilen uit de opgravingen op het St-Maartensplein in Wervik (1989-1991) (West-Vlaanderen)*, onuitgegeven verhandeling Universiteit Gent .

